

ODPOVĚDNOST ZA VINU A VÝSLEDEK PODLE ŘÍMSKÉHO PRÁVA A NOVOVĚKÝCH KODIFIKACÍ OBČANSKÉHO PRÁVA NA PŘÍKLADU VĚCÍ VNESENÝCH*

MIROSLAV FRÝDEK

Právnická fakulta. Univerzita Palackého v Olomouci. Katedra teorie práva a
právních dějin. Česká republika

Abstract in original language

Odpovědnost za vinu a za výsledek je základním stavebním kamenem závazkového práva. Římské právo a novověké kodifikace občanského práva pracují s mnoha stejnými pojmy: *dolus malus*, *culpa – lata, levis* aj. Obligační právo zde pracuje jak se subjektivním, tak i s objektivním definováním odpovědnosti např. odpovědnost znaleců, nebo v římském právu odpovědnost měřičů, hostinských, provozovatelů stájí, ale také např. specifická odpovědnost soudce – definovaná podle římského práva jako *quasidelict si iudex litem suam fecerit*.

Key words in original language

Římské právo; culpa; odpovědnost; obligační právo.

Abstract

Responsibility for blame and result is the basis of law of obligation. Roman law and modern civil law codifications use a lot of same terms: *dolus malus*, *culpa - lata, levis* etc. The law of obligation deals with both subjective and objective responsibility concept, e.g. experts' responsibility, or in Roman law also responsibility related to activities of measurers, inn-keepers, stable keepers. Roman law defined also a specific responsibility of a judge known as *quasidelict si iudex litem suam fecerit*.

Key words

Roman law; culpa; responsibility; law of obligation.

* Článek vznikl v rámci grantu Vývoj soukromého práva na území České republiky. GAČR P408/10/0363.

Ideový základ povinnosti k náhradě škody

Ideové základy povinnosti k náhradě škody podle občanského práva účinného po vzniku Československé republiky a jeho kritiku podává např. J. Sedláček ve svém Obligačním právu: „*Jako literární výtvar je občanský zákoník konstruován jako systém subjektivních práv. Pojem práva subjektivního je zcela neurčitý, a mimoto nesprávně sestrojený pojem. Tímto hlediskem není právní věda vázána, neboť věda má jenom zjistiti, jaké povinnosti stanoví občanský zákoník, resp. jaké jsou meze delegujících právních norem, určujících meze delegátovi, t.j. soudci, po případě správnímu úřadu. Pro občanský zákoník je východiskem subjektivní právo, t.j. jednak hodnota, chráněná řádem, jednak svoboda osobnostní i majetková. Kdo poruší toto právo, je povinen újmu, druhému tím způsobenou, nahraditi. Konstrukce by byla velmi jednoduchá, ale předpoklad je vadný a komplikuje nadměru celou otázku, neboť jedna běže se právo jako derivát normy, po druhé jako jeho předpoklad. Naše úloha je tyto předpisy redukovati na předpoklad normologický. Základem předpisů o náhradě škody jsou dva paragrafy občanského zákoníka. Paragraf 1293: Škodou je všeliká újma, která byla někomu způsobena na jmění, právech a na jeho osobě. Od ní se liší ušlý zisk, jehož se může někdo nadíti za obyčejných poměrů. Dále paragraf 1294: Škoda vzchází buď z bezprávního činu nebo opomenutím anebo náhodou. Protiprávní poškození je způsobeno buďto z vůle pachatelovy nebo bez jeho vůle. Poškození samovolné se zakládá buď na zlém úmyslu, byla-li škoda způsobena vědomě a úmyslně, anebo nedopatřením, bylo-li učiněno ze zaviněné nevědomosti anebo z nedostatku patřičné pozornosti anebo patřičné pile. Oboje sluje zaviněním. Přidáme-li k tomu ustanovení § 1295, že každý má právo požadovati od škůdce náhradu škody, kterou tento způsobil svým zaviněním, ať již přestoupil předpis zákonný anebo smluvní, viděti z toho zřejmě snahu konstruovati povinnost k náhradě škody jako náhradu za porušené subjektivní právo“¹.*

Výše citovaný ideový základ subjektivního práva při náhradě škody budeme nyní aplikovat na konkrétním případě odpovědnosti k náhradě škody u provozovatelů hostinců podle římského práva a úpravy odpovědnosti za věci vnesené podle úpravy obsažené v občanském právu. Předchozí Sedláčkova citace operuje především s pojmem subjektivního práva a z toho vyplývající odpovědnosti za vinu a výsledek.

V římském právu je hlavní otázkou při řešení konkrétních případů „*Qualis actio*“, tedy jaká žaloba bude použita. Římské subjektivní relativní právo bylo včleněno do systému ochrany práv, které vytvářely dva právní

¹ Sedláček, J.: Obligační právo. Díl. 3. Brno. 1947. reprint. str. 24.

subsystémy římského práva. Prvním z nich je právo civilní, jako právo s personální působností (právo římských občanů). Druhým subsystémem je právo honorární *ius honorarium*, což je právo, které je vytvářeno v rámci působnosti římských úředníků, především praetorů (*ius iubendi, ius praetoris*).

Právní věda zná dva základní druhy odpovědnosti: objektivní a subjektivní. V našem zkoumaném případě, jde o odpovědnost objektivní.

Odpovědnost hostinských – *caupones* podle římského práva

Tato problematika je upravena v devátém titulu čtvrté knihy Digest císaře Justiniana s názvem *Nautae caupones stabularii ut recepta restituant* – Aby loďaři, hostinští a provozovatelé stájí vrátili přijaté věci. Dig. 4, 9, 1, pr. Ulpianus ad libro quarto decimo ad edictum. *Ait praetor: " nautae caupones stabularii quod cuiusque salvum fore receperint nisi restituent, in eos iudicium dabo"* – Praetor řekl: „Dám žalobu (povolím soudní řízení) proti loďařům, hostinským a provozovatelům stájí, pokud nevydají neporušené to, co od někoho přijali“.

Odpovědnost hostinských za tzv. věci vnesené nebyla dána římským civilním právem *ius civile*, ale byla zavedena jako odpovědnost podle práva honorárního². K tomuto závěru docházíme při rozboru inskripcí devátého titulu, čtvrté knihy Digest císaře Justiniana³. Ulpianus ve 4. knize K ediktu píše o důvodech proč byla zavedena žaloba proti hostinským. Hlavním důvodem těchto ediktů byla zamezení spolčování lupičů a zlodějů s hostinskými, kteří byly „tipaři“ a dávali tipy loupeživým bandám na cestách o zámožných hostech⁴.

Odpovědnost hostinských je za všechny věci, které přijali a které se i bez jejich viny ztratily. Dále odpovídají za jakoukoli vzniklou škodu na těchto věcech.⁵ Za škodu, kterou způsobili pracovníci hostince na věcech hostů odpovídá provozovatel (majitel), neboť on odpovídá za výběr svého personálu⁶.

² Dig. 4, 9, 7, 6 Ulpianus.

³ Dig. 4, 9, 1 Ulpianus libro 14 ad edictum, Dig. 4, 9, 2 Gaius libro quinto ad edictum provinciále, Dig. 4, 9, 3 Ulpianus libro 14 ad edictum, Dig. 4, 9, 4 Paulus libro 13 ad edictum, Dig. 4, 9, 5 Gaius libro quinto ad edictum provinciále, Dig. 4, 9, 6 Paulus libro 22 ad edictum, Dig. 4, 9, 7 Ulpianus libro 18 ad edictum.

⁴ Dig. 4, 9, 1, 1 Ulpianus libro 14 ad edictum.

⁵ Dig. 4, 9, 3, 1 Ulpianus i.f. + Dig. 4, 9, 3, 2 Ulpianus.

⁶ Dig. 4, 9, 7, 1 Ulpianus.

Přijetí hosta

Přijetí hosta je nadpis § 970 občanského zákona⁷.

§ 970

Hostinští, kteří poskytují cizincům bydlo, ručí jako schovatelé za věci, které byly vneseny od přijatých hostů, pokud nedokáží, že škoda není ani zaviněna jimi nebo někým z jejich lidí, ani způsobena cizími osobami, jež z domu odcházejí a do něho přicházejí.

Spolupůsobilo-li při vzniku škody zavinění poškozeného, rozhodniž soudce podle okolností, zda a v jaké výši přísluší náhrada.

Za vnesené platí věci, jež byly hostinskému nebo některému z jeho lidí odevzdány nebo přineseny na místo jimi vykázané, nebo k tomu určené. Právě tak ručí podnikatelé, kteří mají stáje a skladní místnosti, za postavená u nich zvířata, vozidla a věci na nich se nalézající.

Hostinským za rovný se pokládají držitelé lázeňských ústavů vzhledem k věcem lázeňských hostů, které podle zvyku se vnášejí.

Tímto ustanovením se začínají do právní úpravy odpovědnosti za vnesené věci dostávat liberační důvody. Především je zavedeno tzv. *místo vykázané*, které slouží k odkládání či umístování věcí vnesených. Provozovatel se dále může liberovat pokud prokáže, že škodu nezpůsobil on nebo jeho zaměstnanci (jeho lidé), ale byla způsobena osobami cizími.

Vnesené věci

Odpovědnost za vnesené věci je upravena v ustanoveních §§ 433⁸ – 437 Občanského zákona⁹. V tomto příspěvku se zaměříme především na ustanovení § 433.

⁷ Obecný zákoník občanský ze dne 1. června 1811 ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1925.

⁸ § 433 odst. 1) Provozovatel poskytující ubytovací služby odpovídá za škodu na věcech, které byly ubytovanými fyzickými osobami nebo pro ně vneseny, ledaže by ke škodě došlo i jinak. Vneseny jsou věci, které byly přineseny do prostor, které byly vyhrazeny k ubytování nebo k uložení věcí, anebo které byly za tím účelem odevzdány provozovateli nebo některému z pracovníků provozovatele. Odst. 2) Je-li s provozováním nějaké činnosti zpravidla spojeno odkládání věcí, odpovídá ten, kdo ji provozuje, fyzické osobě za škodu na věcech odložených na místě k tomu určeném nebo na místě, kam se obvykle odkládají, ledaže by ke škodě došlo i jinak. Odst. 3) Odpovědnosti podle odstavců 1 a 2 se nelze zprostit jednostranným prohlášením ani dohodou.

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech je odpovědností objektivní, která se vztahuje na tři okruhy provozovatelů: 1) na poskytovatele ubytovacích služeb ohledně věcí vnesených do prostor ubytovatele. 2) na provozovatele činností, při nichž zákazník obvykle odkládá své věci a je nucen přerušit nad nimi dohled. 3) na provozovatele garáží a podniků podobného druhu ohledně dopravních prostředků v nich umístěných.¹⁰

Aby mohla vzniknout odpovědnost za vnesené věci, tak musí mezi provozovatelem a fyzickou osobou, která si věci vnáší, existovat závazkový vztah – poskytování služby¹¹. Tento smluvní vztah je podmínkou pro založení objektivní odpovědnosti za vnesené věci. Ergo, ne každá vnesená či odložená věc je předmětem této odpovědnosti provozovatele podle § 433, nýbrž věc musí mít vztah k osobě, které je určitá služba poskytována¹², za věci odložené ve smyslu ustanovení § 433 se považují jen ty věci, které je nutno za účelem využití služby odložit¹³.

Současná právní úprava operuje s termínem “místo vyhrazené k odkládání”. Pokud si poskytovatel služby vyhradil místo určité k odkládání věcí, odpovídá jen za ty věci, kterou jsou na tomto místě umístěny. Tímto místem se zpravidla rozumí šatna, kabinky, věšáky apod. V tomto případě poskytovatel neodpovídá za škodu způsobenou na věcech, které nebyly odloženy v tomto určeném prostoru. Ale příjemci služeb musí být o tomto vyhrazeném prostoru informováni. Je-li k dispozici šatna, na jejíž existenci byl zákazník upozorněn (např. zřetelným označením), takže se o této možnosti musel dozvědět, provozovatel neodpovídá za škodu na věcech odložených na jiných místech. Nestačí-li vyhrazený prostor, pak provozovatel odpovídá i za věci, které byly odloženy na jiném obvyklém místě.¹⁴

Závěr

Odpovědnost je základním stavebním kamenem soukromého práva. Honorárním právem vytvořená odpovědnost starověkých hostinských – *caupones* se stala základem právní odpovědnosti dnešních provozovatelů služeb za vnesené a odložené věci – za jejich ztrátu či poškození. Tuto

¹⁰ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kolektiv: Občanský zákoník I, II. 2. vydání, Praha 2009, str. 1259.

¹¹ 25 CDo 2976/2006.

¹² Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kolektiv: Občanský zákoník I, II. 2. vydání, Praha 2009, str. 1261.

¹³ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kolektiv: Občanský zákoník I, II. 2. vydání, Praha 2009, str. 1261.

¹⁴ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kolektiv: Občanský zákoník I, II. 2. vydání, Praha 2009, str. 1261.

právní odpovědnost vnesla do římského práva ediktální činnost římských soudních magistrátů. I dnes, jak plyne z obsáhlé ustálené rozhodovací praxe soudů, je tento právní institut velmi živý a neustále se vyvíjí a zpřesňuje v soudní praxi. Na závěr snad již jen připomenu slova pana profesora Urfuse, který na přednáškách říkal, že pokud je v provozovnách napsána cedulka, že se za odložené věci neručí, tak je správná, protože za odložené věci se odpovídá.

Literature:

- BONFANTE, P.: Instituce římského práva. Brno. 1932. Přeložil. Vážný.
- ROTONDI, G.: Leges publicae populi romani. Milano. 1912.
- SMITH, W. A.: Dictionary of Greek and Roman Antiquities. London, 1875.
- BARTOŠEK, M.: Encyklopedie římského práva, Praha 1994.
- PRAŽÁK, M., NOVOTNÝ, F., SEDLÁČEK, J.: Latinsko – český slovník. Praha 1933.
- GAIUS: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Brno. Doplněk. 1999. přeložil Jaromír Kincl.
- BARTOŠEK, M.: Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje. Praha 1995.
- BERGER, A.: Encyclopedic dictionary of Roman law, New Jersey 2004.
- BLAHO, P.: Justiniánské Inštitúcie. Trnava 2000.
- DULCKHEIT, G., SCHWARTZ, F.: Römische Rechtsgeschichte. München 1970.
- ELIÁŠ, K., HAVEL, B.: Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích. Plzeň. 2009.
- GROH, V.: Starý Řím. Praha 1931.
- GRANT, M.: Dějiny antického Říma. Praha 1999.
- HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém práva římského. Praha 1910.
- Kol. autorů: Encyklopedie antiky. Praha 1973.
- SEDLÁČEK, J.: Obligační právo 1. - 3. díl. Praha : Wolters Kluwer ČR. 2010.Reprint.
- SKŘEJPEK, M.: Texty ke studiu římského práva. Praha 2001.
- SKŘEJPEK, M.: Ius et religio. Právo a náboženství ve starověkém Římě. Pelhřimov 1999.
- SKŘEJPEK, M.: FALADA, D., KUKLÍK, J. Exegésis - výklad právních textů. Plzeň 2008.
- SOMMER, O.: Prameny soukromého práva římského. Praha 1932.
- SOMMER, O.: Texty ke studiu soukromého práva římského. Praha 1932.
- SOMMER, O.: SCHRUTZ, O., HÝSEK, M. Co nás pojí s antikou I. Praha 1925.

- ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁRKOVÁ, HULMÁK a kolektiv:
Občanský zákoník I, II. 2. vydání, Praha 2009
- JUSTINIANUS: Corpus iuris civilis. Edice I.L.G. Becka. Lipsko
1825. 1. – 5 díl.

Contact – email
frydekjr@volny.cz